

ב'גליון מהרש"א' כאן. וכן מדויק בלשון הרא"ה (המובא בריטב"א) 'דכיון שאביהן לא היה נפטר אלא בשבועה דאורייתא ואנן אתינן למטען...'.¹

וכיו"ב כתב המהרי"ק (בסוף שורש קכ), שלא אמר הרשב"ם אלא כאשר ממונו של זה בא ליד אביהם בודאי, ורוצים לפטור עצמם משום שאביהם היה יכול לטעון נאנסו, והרי הם מפקיעים ממונו של זה, וגם הוא נוקט שטר בידיו, ולכך נשבעין, אבל כאשר אין הפקעת ממון ודאית אלא חשד בעלמא שמשיבוע התובע את הנתבע בטענת שמא – ודאי אין הורשים צריכים להשבע. 'וזה פשוט כביעא בכותחא'. וע"ע שו"ת מהר"ם אלשקר – מ).

– נחלקו הראשונים, האם בית דין טוענים ליורשים טענת 'נאנסו'; התוס' (כאן ובכ"מ) כתבו שאין טוענים להם, משום שהיא טענה שאינה שכיחה, ואף על פי כן, טוענים עבורם 'החזרת', (הגם שסיבת נאמנות האב בטענת 'החזרת' היא רק משום מיגו ד'נאנסו', והרי עתה שלא טען זאת, אין כאן שום הוכחה על נאמנותו משום 'מה לי לשקר' – ומכאן הוציאו כמה מרבתינו האחרונים שענין 'מיגו' אינו הוכחה גרידא, אלא כח וזכות טענה – ע' קוב"ש ח"ב ג, וכאן; חדושי הגרש"ק בכמה מקומות. ואף הרמב"ן שחולק על שיטת התוס', לא חלק משום שאין כאן הוכחת 'מה לי לשקר' – שעורי הגר"ש רוזנבסקי, ריש גטין (אות כג). וע"ע במצוין לעיל בדפים לא; לד, ובקדושין סד). וכן היא שיטת בעל המאור. והוכחתם מסוגית הגמרא כאן, שלחוד מאן דאמר גובה את כולו, ואין טוענים עבורם 'נאנסו'.

ואולם מדברי הרי"ף (בפרק 'המקבל' בב"מ) נראה, וכן היא שיטת הרמב"ן בספר המלחמות כאן, שטוענים עבורם 'נאנסו'. ואת הראיה מהסוגיא יישוב הרמב"ן, ע"ש. (וע"ע ב'מרומי שדה'). וכן הובאו שתי הדעות בשו"ע (קח,ד), אם במקום שאי אפשר לטעון להם 'החזרת', כגון שהודה האב שלא החזיר וכדומה, האם טוענים להם 'נאנסו'. והש"ך שם כתב שהעיקר לדינא כהרי"ף. וכבר הקשו האחרונים סתירה מדברי השו"ע במקומות אחרים (סט,ה ועוד) וישבו בכמה דרכים – ע' בנתיבות המשפט שם. ובספר 'בית ישי' צב,ב – ע"ש יישוב שיטת הרי"ף באופן חדש, ובבאור פשט הסוגיא. וע' 'אור שמח' (שלוחין ז,א) – דרך אחרת בהא דלא טענינן 'נאנסו' ליתמי.

דף עא

'מאי שנא מכר ומאי שנא מתנה... אלא, זה היה לו לפרש וזה לא היה לו לפרש' – פירוש, שני חילוקים יש בין מכר למתנה; האחד לענין עין יפה ורעה, שאפילו לדעת חכמים, שהמוכר – בעין רעה הוא מוכר, הנותן מתנה נותן בעין יפה, כלומר, שאינו משייר לעצמו כלום במתנתו. והנפקותא בשאלה זו – שיוור הדרך וכדומה. ועל נידון זה לא שאלו כאן. (אך גם נידון זה כלול בדברי המשנה – ע' לעיל סה.) וחילוק נוסף – לענין הכללת הבור והדות וכו' עם השדה, ועל זה הקשו מה טעם לחלק, הלא אינו ענין לעין יפה או רעה, אלא לענין תפלות והכללת הבור לשדה. ופרשו שזה יש לו לפרש, היינו הקונה, ומדלא פרש – הפסיד. וזה – המקבל – אין לו לפרש ולומר איני מקבל אלא עם הבור וכדו'. (עפ"י שו"ת הרי"ף קלד, וכפר"ח. ורשב"ם קישר את שתי הסברות).

הריטב"א פרש: 'היה לו לפרש' – הנותן מתנה, לומר 'חויז מדבר פלוני', אבל במכר 'לא היה לו לפרש' – למוכר, כי מתירא לפרש פן לא ירצה הלה ליקח, וסומך על כך שכולם יודעים שהוא ממעט במקחו ככל שיכול, ועל הלוקח שנותן מעות – עליו מוטל לפרש.

'ההוא דאמר להו הבו ליה לפלניא ביתא דמחזיק מאה גולפי... רב אשי אמר: מי לא תנן בד"א במוכר אבל בנותן מתנה נותן את כולו, אלמא מאן דיהיב מתנה בעין יפה יהיב, ה"ג...'. – אף על פי שפרשו לעיל הטעם שבמתנה קנה הכל, לפי שעל המוכר לפרש מתנתו ולא

על הלוקח, וכאן הרי פרש ואמר 'מאה גולפי' ומה יש לו לפרש עוד? אעפ"כ כיון שאין לו בית אחר המכיל מאה גולפי אלא זה, וסתם לשון 'בית' משמע בית שלם, לכך במתנה יש לנו לנקוט את הלשון הברורה, שנותן את כל הבית ולא חלק, ומה שהוסיף 'בן מאה גולפי' – דברים בעלמא הם, ואין רואים דברים אלו כתנאי בעיקר המתנה. (עפ"י 'עיני כל חי'). או שלא היה בטוח בשיעור, ותפס את המועט, אך דעתו היתה על הבית כולו, וכעין ששנינו במשנה שנתן הכל, וזה שלא הזכיר בפירוש – כדי שיהא אומר מעט ועושה הרבה. ויימצא שם יותר ממה שאמר. ואף כאן נקט את הכמות המועטת אך דעתו על הכל.

ומכל מקום אין ללמוד מכאן על דברים אחרים. ואף בכעין זה, לא מצאנו אלא בהפרש בשיעור שתות, כמעשה המוזכר כאן, ולא ביותר מכן. (ריטב"א. וע' נמוקי יוסף ו'חדושים ובאורים').

הנה קטעים מתוך ספר 'אור שמח' (גרושין א,א) בענין הקשור לנידוננו:

'זמעשה כזה היה בדורנו, באחד שנשלח לארץ גזרה ובתוך דרך הליכתו נתן גט וצוה להוליך לאשתו שהיא בת זה (ונקב בשם פלוני) ולסוף נקרא שם אביה בשם אחר, ורצו לכתוב גט אחר, וחששו שמא לא צוה לאשה זו רק כמצחק או שיש לו אשה אחרת וכיו"ב.

ולדעתי יש ללמוד דבר זה מההיא דפרק המוכר את הבית: 'הוא דאמר להו... אמר רב אשי... ואע"ג דיהיבין ליה יותר מכפי מה שאמר, בכל זאת יהיבין ליה הך ביתא לגמרי. וגם מר זוטרא סבר דלא חיישינן דלמא על ביתא אחרייתא דאית ליה אמר... חזינא דלא חיישינן דלמא לקלקל קא מכון הכא, וכמו דלא חיישינן שלגלג ממנו אמר, וכן לא חייש דלמא ביתא אחרייתא אמר לו.

ואע"ג דאיסורא מממונא לא ילפינן, הכא חזינא דבשעת הדחק הקילו טפי בגיטין ואין מדקדקין בגט שכיב מרע, ואף בנכתב ביום ונחתם בלילה, ובפרט דלכו"ע חשש זה אינו רק מדרבנן ותלינן בטעות. וכן החשש שחשש הגאון רעק"א שמא נשלח מאיש אחר ששמו כשמו ושם אשתו, דכיון דכאן לא חיישי שמא אית ליה ביתא אחרייתא, כ"ש שם שהשליח מעיד שזה האיש בעלה של זו שלחו בגט זה, ובדאי דלא חייש לאורחא רחיקא כי האי. ולדינא צריך עוד לעיין בזה, כי הדברים קולות גדולות במה שהחמירו בו רבים וקשה לומר בזה גדר...!

'אבל אילנות דקא מכחשי בארעא, אם איתא דלא שייר, לימא ליה עקור אילנך שקול וזיל' – 'עפירשב"ם ותוס'. ורבנו גרשום מפרש מדמכחשי בארעא ולא אמר לו הלוקח כלום, ש"מ דודאי שיורי משייר המוכר ולהכי לא קאמר ליה. (וזהו 'אם איתא דלא שייר לימא ליה עקור אילנך', כלומר לימא ליה בשעת המכירה וק"ל). והיא לכאורה סברת 'היה לו לפרש' דלעיל (כפי' ר"ח ור"ג שם. ואף דהמוכר אפשר לא חשב על כך ומכר הכל בעין יפה, מ"מ הלוקח ודאי לא לכך נתכוון וממילא חזר המוכר וזכה, שהרי בודאי לא התכוון אלא לזה ולא להפקיר לעלמא וק"ל'. (מרע"כ)

(ע"ב) 'זאי סלקא דעתך שיורי שייר, כי קא ינקי מדנפשיה קא ינקי' – על קושית התוס', והלא אף אם משייר כמלא אורה וסלו, הרי יניקת האילן יתרה על שיעור זה – תרץ הרמב"ן, שאמנם לא שייר לעצמו אלא כמלא אורה וסלו, ומחוץ לשטח זה, יכול הקונה, או ההקדש, לזרוע שם, מכל מקום כיון שנחת לשויר, שייר גם לענין זה שיהא לו רשות לקיים אילנותיו כדי שלא יהו יונקים משל הקדש. (וער"ן).

ואולם מדברי הרשב"א (בחדושו כאן ובנדרים כט. וע' בשו"ת ח"א תקסב וה"ג קכב) מבואר, שבמקדיש אין שייר לשייר לעצמו קרקע לצורך יניקת האילן, כיון שגוף הקרקע שייר להקדש ושויר מקום היניקה אינה אלא כקנין 'דקל לפירותיו'. ואפשר שגם ר"י ור"ת סוברים כן, ולכך לא תרצו כדברי הרמב"ן. וע"ע בענין זה ב'קהלות יעקב' – נדרים כח.

ג. שני הנידונים קשורים בצד אחד בלבד; שאם ננקוט שהנפקד אינו נאמן לומר 'החזרתי', אזי בשטר-כיס היוצא על היתומים גובה את כולו. ואולם לפי רב חסדא שאמר שנאמן לומר 'החזרתי' אפשר שבשטר כיס גובה כולו, (שיש להניח שאם פרע, היה מודיעם קודם מותו) או חציו (שלא אנסו מלאך המות ולא הספיק להודיעם).

דפים עא – עב

קל. א. מהם ההבדלים בין מכירה; נתינה; חלוקת אחים; הקדש – של השדה, לענין היכללות וטפלות של שאר נכסים עם השדה?

ב. המקדיש שני אילנות – האם הקדיש את הקרקע הסמוכה להם? וכשהוא בא לפדותם, בכמה הוא פודה?

א. במוכר שדהו נחלקו תנאים אם מוכר בעין יפה או ברעה. ונפ"מ לענין אם צריך ליקח לו דרך לבורו. ולכו"ע המוכר את השדה – אין הבורות והשובכין והגתות ואילנות גדולים וחשובים, בכלל מכירתו. ואילו במתנה – נותן בעין יפה, וגם כל הדברים בכלל המתנה. (מלבד חפצים מטלטלים שאינם נצרכים לשדה. רשב"ם. ונחלקו ראשונים לענין דברים שאינם בתוכה, כגון היציע הסמוך לבית).

ב. אחין שחלקו – זכו בכולם, מלבד לענין דרך לשדה הפנימית, שנחלקו בדבר רב ושמואל (לעיל סה) אם צריך ליקח לו דרך אם לאו.

המקדיש את השדה – לת"ק: הקדיש את כולה, כמתנה. ושיטת ר' שמעון (דידיה) ורבי מנחם בר' יוסי, שהמקדיש כמוכר, ולא הקדיש את הבור והגת והחרוב.

ב. לר' עקיבא ולחכמים – המקדיש מקדיש בעין יפה, והקדשו כולל גם את הקרקע. וכשהוא פודה – פודה לפי חשבון חמשים שקל כסף לבית כור (כ"ה שיטת רשב"ם. ואילו ר"י ורשב"א ור"ן כתבו שכיון שמקדיש בעין יפה, פודה את האילנות בשוויהן ואת הקרקע בפני עצמה בחמשים שקל. כשיטת רב הונא – ערכין יד). ולר' שמעון לא הקדיש קרקע עמהם, ופודה בשווים.

דף עה

קלא. מה מידת המשיכה הנדרשת ל'קנין-משיכה' בספינה ובבעלי חיים?

בספינה (ובשאר חפצים כבדים – ע' רא"ש ורשב"א; חו"מ קצח, ג) – רב אמר: כיון שמשך כל שהוא (—טפח או חצי טפח. רשב"ם. וע' במפרשים) – קנה. ושמואל אמר: לא קנה עד שימשוך את כולה. (והלכה כשמואל בדיני. קצח, ג. ז).

בבעלי-חיים – מחלוקת תנאים; לת"ק, כיון שעקרה יד ורגל – קנאה. (וכן הלכה. קצו, ג). ולרב אחא (ואמרי לה: רב אחא) – עד שתהלך מלא קומתה. כלומר, שתעקור ארבע גפיה. (ר"ש ותוס').

דפים עה – עז

קלב. א. באלו מעשי-קנין נקנית ספינה?

ב. הבא לקנות שטרי-חוב של פלוני – כיצד הוא קונה?